

Nr 13.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående införsel i arbetsinkomst för beredande av ersättning åt målsägande i brottmål.

Första lagutskottet har till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 119 i första kammaren av herrar *Nyström* och *Grym* samt nr 150 i andra kammaren av herr *Gavelin* m. fl. I motionerna, vilka äro likalydande, hävdas, att en lag, som möjliggjorde införsel i arbetsinkomst för av domstol utdömd ersättning till målsägande i brottmål hade sitt berättigande, och hemställes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag till lag i enlighet med det angivna syftet.

Beträffande skälen för motionärernas hemställan får utskottet hänvisa till motionerna.

Gällande bestämmelser.

I anledning av motionärernas hemställan om utvidgning av möjligheterna till införsel i arbetsinkomst må till en början erinras om stadgandet i 67 § utsökningslagen. Enligt detta lagrum må gäldenärs inestående avlöning för tjänst eller annan arbetsanställning icke utmätas, förrän gäldenären är berättigad att lyfta avlöningen. Är avlöningen förfallen till betalning, skall därav från utmätning undantagas, vad som erfordras till nödigt underhåll åt gäldenären, hans make och oförsörjda barn eller adoptivbarn. Samma regler som för avlöning gälla ock för pension å rikets stat och under vissa förutsättningar även för annan pension eller livränta.

I samband med införandet av lagen den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap tillkom emellertid lagen samma dag om införsel i avlöning, pension eller livränta. Genom sistnämnda lag infördes möjlighet att beträffande enskildas underhållsbidrag av familjerättslig natur, som fastställts av domstol eller domare eller grundas å skriftligt avtal, genom införsel uttaga underhållsbidraget i den underhållsskyldiges avlöning, pension eller livränta. Införsel begäres hos utmätningssmannen, som har att underrätta den underhållsskyldige om ansökningen och hos arbetsgivare eller myndighet söka inhämta upplysning angående de omständigheter, som kunna vara av betydelse vid prövning av ansökningen. Beviljas införsel skall utmätningssmannen enligt 7 § införsellagen förordna, huru stort belopp av avlöningen, som vid varje avlöningstillfälle skall innehållas för gäldande av underhållsbi-

draget, därvid utmätningssmannen tillika skall föreskriva, att vid varje avlöningstillfälle visst angivet belopp skall förbehållas den underhållsskyldige, motsvarande vad han kan anses behöva till underhåll för sig själv och för make och oförsörjda barn eller adoptivbarn, som ej själva åtnjuta underhållsbidrag av honom. Innehållande får därför äga rum endast i den mån avlöningen överskjuter sistnämnda belopp.

Efter lagens tillkomst har dess tillämpningsområde efter hand utvidgats till andra fordringar än familjerättsliga underhållsbidrag. Sålunda kan införsel numera beviljas även för fattigvårdsstyrelses och barnavårdsnämnds fordringar mot enskilda försörjningspliktiga i vissa fall, för oguldna utskylder och allmänna avgifter samt för böter och viten.

Beviljas införsel till gäldande av såväl underhållsbidrag som utskylder och avgifter och förslår ej därtill det belopp, som må innehållas, skall detta belopp i första hand gå till betalning av underhållet. Om det föreligger beslut om införsel för böter och viten samtidigt som införsel för fordringar av annat slag, äga böter och viten minsta rätt.

Historik.

Lagberedningen, som utarbetat förslaget till 1917 års lag om införsel, anförde i sina motiv bland annat följande:

Skyddet mot utmätning av avlöning vilar — liksom gäldenärs rätt att vid utmätning undantaga viss lösegendom — på humanitär grund: utmätningen får icke beröva gäldenären hans oundgängligaste existensmedel. Med gäldenärens intresse härav sammanfaller dock nära det allmännas intresse av att gäldenären icke skall mista möjligheten att sörja för sig och de sina samt falla fattigvården till last. Vid sidan härav har också arbetsgivarens intresse gjort sig gällande, särskilt så vitt utmätningförbudet avser ännu icke intjänad avlöning; man har befarat, att den icke skulle arbeta med kraft och intresse, vilken visste att ej han själv utan hans borgenär skulle njuta arbetets lön. Från den synpunkten skulle också ett nationalekonomiskt intresse tala mot utmätning av arbetslön. Mot utmätning av icke intjänad lön hava slutligen också anförts de mera formellt-juridiska skälen, att denna utmätning i verkligheten vore ett slags personalexekution och såsom sådan strede mot de i alla moderna lagstiftningar antagna principerna samt att avlöningen, innan den intjänats, icke vore något verkligt förmögenhetsobjekt, som kunde vara föremål för utmätning. — — —

Från de inskränkningar i rätten till utmätning av arbetslön, som de utländska lagstiftningarna innehålla, har i allmänhet stadgats undantag till förmån för vissa slags fordringar, särskilt skatter och underhållsbidrag. Vad beträffar undantag till förmån för underhållsbidrag — — — så är detta givetvis huvudsakligen motiverat därav, att underhållsbidraget i regel avser att fylla behov av lika ömmande natur som dem, vilka inskränkningen i rätten till utmätning av den underhållsskyldiges avlöning skall tillgodose.

Efter att ha lämnat en redogörelse för utländsk lagstiftning och rättsutvecklingen i vårt land på detta område påvisade beredningen vilka svårigheter som ofta voro förknippade med att genom utmätning uttaga un-

derhållsbidrag och att ett praktiskt behov visat sig av bestämmelser, som möjliggjorde exekution för underhållsfordringar i icke förfallen avlöning. Beredningen yttrade vidare:

Det har redan förut påpekats att de skäl, som eljest från rent humanitär synpunkt tala mot utmätande av avlöning, icke äga giltighet med avseende å utmätning för underhållsfordringar. Vad angår invändningen därom, att utmätande av avlöning vore att anse såsom personalexekution, så kan denna invändning, även om den i viss mån är teoretiskt riktig, icke väga tungt i fråga om utmätning för underhållsfordringar, då ju vår rättsuppfattning och vår lagstiftning ingalunda äro främmande för användning av personliga tvångsmedel mot dem, som försumma sin försörjningsplikt. I detta hänseende råder en uppenbar skillnad mellan de på familjerättslig grund vilande underhållsfordringarna och fordringar av rent förmögenhetsrättslig natur. — — —

Talande skäl synas sålunda förefinnas för en ändring i de regler, som innefatta hinder för underhållsberättigad att för utfående av sin fordran hålla sig till den underhållsskyldiges arbetsavlöning. En tillfredsställande lösning av denna fråga kan dock icke vinnas allenast genom ett medgivande att för underhållsbidrag må tagas i mät den underhållsskyldiges ännu ej förfallna avlöning. Utmätning kan ej äga rum annat än för redan förfallen fordran. Då emellertid underhållsbidrag förfaller periodiskt med små belopp för varje förfallotid, skulle det bliva nödvändigt att företaga ständigt upprepade utmätningar. Detta skulle medföra stora kostnader och andra olägenheter. Sådant undvikes genom en anordning, enligt vilken, sedan underhållsbidraget blivit bestämt, förordnande kan meddelas, att ett underhållsbidraget motsvarande belopp skall av arbetsgivaren innehållas å den underhållsskyldiges avlöning, allt efter som den förfaller, och sedermera tillhandahållas den underhållsberättigade.

När fattigvårdssamhälle genom en lagändring den 14 juni 1918 medgavs rätt till införsel, anfördes som motiv, att några betänkligheter icke borde möta mot en sådan utvidgning av införselinstitutets tillämpningsområde, då ändamålet vore alldeles likartat med det, för vilket införsel förut kunnat erhållas, nämligen att få bidrag till underhållsberättigads försörjning. Att fattigvårdssamhället i första hand bekostade försörjningen, borde icke föranleda till att den försörjningspliktige försattes i en gynnsammare ställning. Det erinrades vidare om att fattigvårdssamhälles rätt att förelägga arbete innebar ett vida längre gående ingrepp än införsel.

Rätten att meddela införsel för skatter och allmänna avgifter tillkom också år 1918 samtidigt med att ett förslag väcktes om höjning av värdet av den utmätningfria egendomen. Som skäl för utsträckningen av införselinstitutets användningsområde anfördes då, att indrivningen av skatter med dåvarande exekutiva bestämmelser vore förenad med avsevärda svårigheter. Dessa svårigheter komme att ökas vid genomförande av förslaget om utvidgningen av utmätningfriheten. Det praktiska behovet av att underlätta indrivningen av skatter borde därför tillgodoses genom att möjlighet bereddes att uttaga skatter även i icke förfallen avlöning.

Införandet av rätten till införsel för barnavårdsnämnds anspråk på bidrag till barns vård skedde år 1924 i samband med genomförandet av lag-

stiftningen om samhällets barnvård. Då genom denna lagstiftning befattningen med utom sina hem vårdade fattiga barn överflyttades från fattigvårdsstyrelsen till barnvårdsnämnden borde nämnden beredas samma möjlighet, som dittills stått fattigvårdsstyrelsen öppen, att erhålla införsel för bidragsbeloppets utfående.

Utvidgningen av införselinstitutets tillämplighetsområde till att även omfatta böter och viten ägde rum år 1937 i samband med den då genomförda omläggningen av verkställigheten av bötesstraff. De sakkunniga, som utarbetat förslaget till 1937 års lag om verkställighet av bötesstraff, uttalade som motiv till den föreslagna utvidgningen av införseln bland annat följande:

Gentemot löntagare i allmän eller enskild tjänst av den ekonomiskt svaga kategori varom här vanligtvis är fråga torde utmätningens förfarandet än mera sällan giva något resultat, särskilt därför att utmätning av lön är förknippad med högst betydande svårigheter. En effektiv bötesindrivning förutsätter att större möjlighet beredes att ur lönen uttaga böterna. Det tvångsmedel som härvid kan komma i fråga är *införsel*. Det lär icke kunna vara föremål för tvivel, att ej medelst införselförfarandet i många fall skulle kunna uttagas böter som nu gå till förvandling. Några särskilda betänkligheter mot att medgiva införsel för böter torde icke heller kunna anses föreligga. Sålunda lär hänsyn till den bötfällda icke kunna anses utgöra hinder häremot, och beträffande bötfällds familj samt övriga personer mot vilka han är underhållsskyldig kan det väl i allmänhet icke antagas vara till större men att införsel sker, än att den bötfällda i stället undergår frihetsstraff och därigenom går miste om inkomst under strafftiden samt kanske förlorar sin anställning. Vad nu är sagt torde även gälla i fråga om den bötfälldes borgenärer i allmänhet.

Motionärernas tanke att skadestånd på grund av brottslig gärning vid verkställighet skulle stå i en särskilt gynnad ställning är icke ny. Under 1900-talet har vid flera tillfällen och i olika sammanhang i lagstiftningsärenden angående utmätning och införsel framhållits, att skadestånd i följd av brottslig gärning borde intaga en särställning. Ur den senare diskussionen om förevarande spörsmål må erinras om följande.

I motioner till 1944 års riksdag, I: 208 och II: 314, föreslogs, att möjlighet till införsel måtte öppnas för fordran på skadestånd som utdömts på grund av misshandelsbrott. Första lagutskottet fann i sitt av riksdagen godkända utlåtande, nr 42, att förslaget var värt beaktande, men det hade enligt utskottets mening sådant samband icke endast med rätten till införsel för skadestånd på grund av brottslig gärning över huvud utan även med den större frågan om rätten till utmätning i avlöning, att det icke kunde anses lämpligt att upptaga den genom motionerna väckta begränsade lagstiftningsfrågan till särskild behandling. Vid 1945 års riksdag återkommo motionärerna med motioner, I: 187 och II: 315, i vilka yrkades revision av utskottningens lagen och i samband därmed stående lagstiftning, varvid bland andra frågor den i 1944 års motioner framförda borde vinna en lösning. På hemställan av första lagutskottet (utlåtande nr 39) anhöll riksdagen i skrivelse

till Kungl. Maj:t om revision av utsökningslagen och i samband därmed stående författningar. Detta ärende är alltså beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Sedan Kungl. Maj:t den 13 januari 1947 förordnat dåvarande revisionssekreteraren professor Ivar Strahl att i samråd med representanter för övriga nordiska länder verkställa en *förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område*, avgav utredningsmannen betänkande i ämnet den 31 maj 1950 (SOU 1950: 16).

I nämnda betänkande har utredningsmannen till behandling upptagit bland annat frågan om skadeståndets straffrättsliga funktion. Utredningsmannen har därvid som en svaghet hos skadeståndet såsom brottspåföljd framhållit svårigheten att förmå dem, som dömts att betala skadestånd, att fullgöra sin skyldighet. I någon mån råddes bot därför genom möjligheten att föreskriva skadeståndsbetalning i villkorlig dom och genom bestämmelsen i 2 § lagen om villkorlig frigivning. Det kunde emellertid ifrågasättas, om icke exekutionsmöjligheterna borde förstärkas genom att det infördes möjlighet till införsel för skadestånd på grund av brott. Utredningsmannen yttrade i fortsättningen.

En regel om införsel för skadestånd på grund av brott kunde tänkas formad så, att domstolen skulle, när det från kriminalpolitisk synpunkt ansåges lämpligt eller i allt fall icke olämpligt, äga bestämma en betalningsplan som kunde förverkligas genom införsel. Domstolen skulle ha att se till att den dömda icke bleve över hövan betungad och därför kunna inskränka införseln till en del av skadeståndet. Man kunde tänka sig, att domstolen när den utdömde skadeståndet tillika i den mån det kunde ske utan men för den dömdes anpassning i samhället och utan att han bleve oskäligt betungad, skulle äga medgiva att den skadeståndsberättigade finge erhålla införsel till gäldande av skadeståndet eller del därav med högst visst belopp för månad eller annan tid som domstolen bestämde. Genom möjligheten till införsel enligt i huvudsak dessa regler skulle förrådet av reaktionsmedel mot brottsligheten ha berikats med ännu ett, vilket skulle ha karaktären av arbete i frihet till gottgörelse av skadan eller del därav. Ehuru till motivering för införande av denna möjlighet till införsel främst synes böra anföras dess nytta från straffrättslig synpunkt, är det givet, att möjligheten även skulle vara av värde för de skadeståndsberättigade.

Vid sammanträde i Stockholm den 19—den 29 oktober 1950 enades representanterna för de nordiska länderna om en likalydande framställning innehållande rekommendationer angående lagstiftning på skadeståndsrättens område. Enligt dessa rekommendationer, vilka finnas intagna i nyssnämnda betänkande, borde — förutom andra frågor — till övervägande upptagas frågan om lämpliga åtgärder för att säkerställa, att skadeståndsberättigad komme i åtnjutande av sitt skadestånd. Vid sidan om obligatorisk ansvarighetsförsäkring ifrågakomme här även införande av möjlighet till införsel för skadestånd på grund av brottslig gärning och åtgärder för att ge skadeståndsfordran företräde framför böter.

I en vid 1952 års riksdag väckt motion, II: 209, hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville till strafflagberedningen för närmare övervägande överlämna frågan om effektivare former för uttagande av ådömd ersättning för vid bilstölder vållade skador genom tillämpning av lagen om införsel i lön eller på annat sätt. Första lagutskottet hemställde i sitt av riksdagen godkända utlåtande, nr 20, att riksdagen måtte anhålla om en förutsättningslös utredning angående effektivare former för uttagande av sådant skadestånd som åsyftades i motionen. Angående den i motionen särskilt upptagna tanken, att sådant skadestånd skulle kunna uttagas genom införsel uttalade emellertid utskottet.

Det torde kunna ifrågasättas, huruvida det är lämpligt att tillgodose önskemålet om effektivare former för indrivning av ifrågavarande skadestånd genom en utvidgning av införselinstitutets tillämpningsområde. Varje utvidgning av detta innebär tydligen ett ingrepp i de intressen som lagstiftningen velat skydda genom bestämmelserna i 67 § utsökningslagen om begränsning i rätten till utmätning i avlöning. En omfattande och vidlyftig rätt till införsel skulle i praktiken också komma att verka ofördelaktigt på de intressen, som för närvarande tillvaratas genom införselinstitutet.

Yttranden.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från *strafflagberedningen*. Därjämte har utskottet berett styrelserna för *Sveriges advokatsamfund* och *Föreningen Sveriges stadsfogdar* tillfälle att yttra sig över motionerna.

Strafflagberedningen har framhållit, att beredningen hade under övervägande att i det betänkande, med vars utarbetande beredningen för närvarande vore sysselsatt och vari bland annat det straffrättsliga reaktionssystemet mot de unga lagöverträdarna behandlades, föreslå vissa åtgärder för ett effektivare uttagande av skadestånd på grund av brott. Även frågan om tillämpning av införselinstitutet för uttagande av sådant skadestånd komme att göras till föremål för utredning av beredningen.

Styrelsen för Sveriges advokatsamfund har erinrat om att 1945 års riksdag begärt revision av utsökningslagen och i samband därmed stående lagstiftning samt vidare anfört.

Syftet med de nu remitterade motionerna är enligt styrelsens mening i och för sig behjärtansvärt. Det förekommer icke så sällan fall, där det kan sägas vara stötande att gällande exekutionsregler icke möjliggöra en effektiv indrivning av i brottmål utdömda skadeståndsbelopp. Det synes emellertid icke höjt över varje tvivel att just dessa fordringsanspråk alltid förtjäna en särställning i exekutionshänseende. Situationen kan vara sådan, att en införsel för uttagande av skadestånd på grund av brottslig gärning icke vore tilltalande. Å andra sidan kunna även i fråga om fordringar av annan art förhållandena vara sådana, att minst lika goda skäl kunna åberopas för vidgade exekutionsmöjligheter.

Styrelsen förmenar därför att det icke vore lämpligt att nu upptaga en viss grupp av fordringar till särskild behandling. Så mycket mera angeläget är det, att den av riksdagen begärda revisionen av utsökningslagen med det snaraste kommer till stånd.

På anförda skäl vill styrelsen för sin del avstyrka bifall till motionerna.

Styrelsen för Föreningen Sveriges stadsfogdar har bl. a. anfört följande.

I fråga om de nu föreliggande motionerna finner föreningen starka skäl tala för att ådömt skadestånd, som grundar sig på brottslig gärning, må upptagas bland de fordringar, för vilkas uttagande införsel må beviljas, men denna fråga synes icke böra bliva föremål för en isolerad och begränsad utredning utan fast mer på grund av dess samband med andra centrala spörsmål av olika slag inom exekutionsrätten upptagas till behandling och övervägande i anslutning till den av riksdagen begärda allmänna översynen av utsökningslagen.

På sätt föreningen närmare utvecklat i en den 14 april 1945 dagtecknad framställning till Konungen, vilken framställning i avskrift finnes intagen i första lagutskottets utlåtande (nr 39 år 1945) över ovan anmärkta vid 1945 års riksdag väckta motioner om revision av utsökningslagen, torde det vara ostridigt att tidsutvecklingen gått förbi lagstiftningen på exekutionsrättens område, ett förhållande som i synnerhet i de större städerna, där den ekonomiska samfärdseln är livligare, gör sig med skarpa gällande.

Omständigheterna betinga förty enligt föreningens förmenande, att den allmänna översyn, varom riksdagen redan 1945 hemställt, måtte med det snaraste komma till stånd.

För den skull får föreningen i anledning av motionerna hemställa om åtgärder i syfte att snarast möjligt framvinna en sådan allmän översyn av utsökningslagen, som riksdagen redan år 1945 begärt, och att de föreliggande båda motionerna för fortsatt behandling överlämnas till den utredning, som med föranledande av riksdagens förenämnda skrivelse till Kungl. Maj:t kan komma till stånd.

Utskottet.

I motionerna åsyftas att genom lagändring åstadkomma, att i brottmåll utdömt skadestånd skall kunna uttagas genom införsel. Såsom framgår av den lämnade översikten över tidigare väckta motioner angående införselinstitutet, har utskottet vid flera tillfällen haft att taga ställning till spörsmålet, huruvida skadestånd på grund av brott av viss typ borde få uttagas införselvis. I anledning av en av dessa tidigare motioner anhöll även 1945 års riksdag på förslag av första lagutskottet hos Kungl. Maj:t om en revision av utsökningslagen och i samband därmed stående författningar, vilket ärende alltså är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Då utskottet i anledning av tidigare motioner övervägt lämpligheten att utvidga införselinstitutets tillämpningsområde till skadestånd på grund av brott, har inom utskottet yppats betänkligheter häremot. Det har därvid framhållits, att en sådan utvidgning innebure ett ingrepp i de intressen, som lagstiftningen velat skydda genom bestämmelserna i 67 § utsökningslagen om begränsning i rätten till utmätning i avlöning och att en mer

omfattande rätt till införsel också skulle kunna komma att verka ofördelaktigt på de intressen, som för närvarande tillvaratoges genom införselinstitutet. Ehuru dessa skäl mot en utvidgning av införsellagens tillämpningsområde alltjämt äga giltighet, synes dock kravet på en effektivare indrivning av skadestånd på grund av vissa brott göra sig gällande med sådan styrka, att även möjligheten att använda införselinstitutet bör vid en förutsättningslös utredning övervägas.

Emellertid har strafflagberedningen i sitt yttrande över motionerna uttalat, att beredningen hade under övervägande att föreslå vissa åtgärder för ett effektivare uttagande av skadestånd på grund av brott och att beredningen därvid även komme att utreda frågan om tillämpning av införselinstitutet för uttagande av sådant skadestånd. Det är vidare uppenbart, att den i motionerna väckta frågan även kommer att upptagas vid den revision av utskönningslagen och i samband därmed stående författningar, som begärts av riksdagen. Angelägenheten av att en sådan utredning snarast kommer till stånd har framhållits av föreningen Sveriges stadsfogdar och styrelsen för Sveriges advokatsamfund.

Då det i motionerna upptagna spörsmålet sålunda kommer att i vidare sammanhang upptagas till övervägande, anser sig utskottet ej kunna tillstyrka, att det göres till föremål för särskild utredning.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 119 och II: 150, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 mars 1954.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lindblom, Olofsson, Lodenius, fru Sjöström-Bengtsson, herr Björnberg, fru Gärde Widemar och herr Nyström* ;

från andra kammaren: herrar Rylander, Landgren, Gustafsson i Borås, Johansson i Norrfors, Hedqvist, Jacobsson i Sala, Fröding och Lundqvist.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.